

Paweł Socha

Sylwetki administratorów apostolskich i biskupów diecezji zielonogórsko-gorzowskiej

---

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 5, 333-365

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NADWARCIAŃSKI ROCZNIK
HISTORYCZNO-ARCHIWALNY
NR 5 - ROK 1998

Ks. Bp Paweł Socha
Gorzów Wlkp.

**Sylwetki administratorów apostołskich
i biskupów diecezji zielonogórsko-gorzowskiej***

Wprowadzenie

Przydzielone przez układ w Jalcie i Poczdamie tzw. Ziemie Zachodnie, wytyczenie granic polski powojennej powiązane z przemieszczeniem wielu milionów Polaków z terenów Wschodnich na Ziemie Zachodnie i kilku milionów Niemców z Ziemi Zachodnich za Odrę i Nysę - bez podpisania traktatu pokojowego - postawiło Stolicę Apostolską i Kościół katolicki w Polsce wobec niezwykle delikatnego problemu. Przybywający na Ziemie Zachodnie - niemal w 100 proc. katolicy - potrzebowali troski duszpasterskiej ze strony duchownych katolickich narodowości polskiej. Zresztą katolickich duszpasterzy autochtonów było bardzo mało - teren ten zamieszkiwali bowiem niemal w 95 proc. protestanci.

Stolica Apostolska nie ustanawia nowej administracji kościelnej na stałe, bez podpisania traktatów politycznych, które stabilizują uznanie granic między danymi państwami. Nie może jednak pozostawiać wier-

---

* Poniższy tekst jest przedrukiem (za zgodą Autora) z kwartalnika „Życie i Myśl” nr 4 (428), Poznań 1995. Tekst drukujemy z nieznacznymi opuszczeniami (pominięto jedynie śródtytuły w poszczególnych biogramach). Warto także odnotować, iż biogramy biskupów gorzowskich można także odnaleźć w artykule ks. Romana K o s t y n o w i c z a: *Od Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Pratury Piłskiej do Metropolii Szczecińska-Kamieńskiej (1945-1995)*, [w:] *50 lat Polski na Pomorzu Zachodnim. Polityka - Społeczeństwo - Kultura. Materiały z sesji naukowej Szczecin 19-20 maja 1995*, Szczecin 1996, s. 197-204. Zdjęcia biskupów udostępniła p. Grażyna Pytlak (red.).

nych bez troski duszpasterskiej, dlatego też udzieliła kard. A. Hlondowi 8 lipca 1945 r., czyli cztery dni po zakończeniu konferencji z Poczdamie, uprawnień do zabezpieczenia duszpasterskiego Ziemi Zachodnich, na których zamieszkali polscy katolicy.

Prymasi polscy - kard. August Hlond, a po nim kard. Stefan Wyszyński - starali się, zgodnie z ustawodawstwem kościelnym, przydzielać wyznaczonym administratorom apostolskim takie uprawnienia, dzięki którym posługa duszpasterska wobec wiernych mogła być realizowana bez przeszkód, ważne i godziwie. Czynili to zawsze w porozumieniu ze Stolicą Apostolską. Stąd niezwykła złożoność samej struktury prawnej Kościoła na Ziemiach Zachodnich.

Materiał niniejszy nie ma na celu badanie kolejnych zmian statusu prawnego powstałej w 1945 r. Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wlkp., ograniczyć się pragnie do treści, którą obejmuje wyznaczony temat. Jednak nie da się tutaj pominąć statusu prawnego kolejnych rządców Administracji.

Temat będzie ujęty w trzech działach. Najpierw podamy kolejne określenia prawne, jakie stosowano dla nowej Administracji od roku 1945 do 1992. Na tym tle wyliczyć trzeba kolejnych rządców administracji kościelnej na tych terenach, po czym dopiero można ukazać sylwetki kapłanów i biskupów, którzy pełnili funkcję ordynariuszy i wikariuszy kapitulnych czy też apostolskich.

Określenie prawne jednostki terytorialnej Kościoła na Ziemi Lubuskiej.

Analizując dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską i prymasów Polski można wyróżnić następujące określenia prawne jednostki administracyjnej Kościoła na Ziemi Lubuskiej po 15 sierpnia 1945:

- Administracja Apostolska Kamieńska, Lubuska i Prałatury Pilskiej (od 15 sierpnia 1945 do grudnia 1950);
- Ordynariat Gorzowski (od grudnia 1950 do 25 maja 1967 r.);
- Administracja Apostolska Gorzowska „*ad nutum Sanctae Sedis*” (od 25 maja 1967 do 28 czerwca 1972 r.);
- Diecezja Gorzowska (od 28 czerwca 1972 r. do 25 marca 1992 r.);
- Diecezja Zielonogórsko - Gorzowska (od 25 marca 1992 r.).

Katalog rządców jednostki terytorialnej Kościoła na Ziemi Lubuskiej.

Ks. dr **Edmund NOWICKI** - administrator apostolski Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej, Prałatury Pilskiej z siedzibą w Gorzowie Wlkp. Od 15 sierpnia 1945 r. do 26 stycznia 1951 r.

Ks. prał. **Tadeusz ZAŁUCZKOWSKI** - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego. Od 27 stycznia 1951 r. do 19 lutego 1952 r.

Ks. prał. **Zygmunt SZELAŻEK** - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego. Od 15 marca 1952 r. do 6 grudnia 1956 r.

Bp dr **Teodor BENSCH** - pierwszy biskup Ordynariatu Gorzowskiego. Od 6 grudnia 1956 do 7 stycznia 1958 r.

Ks. dr **Józef MICHALSKI** - wikariusz kapitulny Ordynariatu Gorzowskiego. Od 8 stycznia 1958 r. do 6 września 1958 r.

Bp **Wilhelm PLUTA** - biskup Ordynariatu Gorzowskiego, Administracji Apostolskiej Gorzowskiej „*ad nutum Sanctae Sedis*” i biskup diecezjalny Diecezji Gorzowskiej. Od 6 września 1958 r. do 22 stycznia 1986 r.

Bp **Paweł SOCHA** - administrator apostolski Diecezji Gorzowskiej. Od 23 stycznia do 20 października 1986 r.

Bp **Józef MICHALIK** - biskup diecezjalny Diecezji Gorzowskiej i Diecezji Zielonogórsko - Gorzowskiej. Od 20 października 1986 r. do 23 kwietnia 1993 r.

Bp **Paweł SOCHA** - administrator diecezjalny Diecezji Zielonogórsko - Gorzowskiej. Od 23 kwietnia do 19 lipca 1993 r.

Bp **Adam DYCZKOWSKI** - biskup diecezjalny Diecezji Zielonogórsko - Gorzowskiej. Od 19 lipca 1993 r.

Administratorzy i biskupi ordynariusze.

Przy omawianiu rządców administracji ordynariatu i diecezji gorzowskiej bardziej szczegółowo zaprezentowani zostali pierwsi czterej rządcy - postaci te są współczesnym stosunkowo mało znane. Ponadto za czasów ich rządów w administracji było najostrzejsze prześladowanie Kościoła w Polsce.

1. Ks. dr **EDMUND NOWICKI** - administrator apostolski.

Kard. August Hlond w ciągu jednego miesiąca zdołał wyszukać wśród duchowieństwa polskiego pięciu księży doskonale przygotowanych do trudnych zadań organizowania życia Kościoła na Ziemiach Odzyskanych. Jednym z nich był ks. dr Edmund Nowicki, doświadczony prawnik po studiach rzymskich i praktyce w instytucjach kościelnych, zaangażowany w różnych dziedzinach duszpasterstwa, szczególnie w duszpasterstwie młodzieżowym.

Doświadczenia te, jak i przeżycia z obozu koncentracyjnego, w którym przebywał w czasie wojny sprawiły, że do Gorzowa przychodził kapłan posiadający doskonały zmysł organizacyjny, gorliwość apostolską, a przede wszystkim ducha Kościoła.

Ks. dr Edward Nowicki urodził się 13 września 1900 r. w Trzemesznie, pow. Mogilno. Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk kard. Edmunda Dalbora w katedrze gnieźnieńskiej 15 marca 1924 r. Po święceniach pracował jako wikariusz w parafii Najśw. Serca Pana Jezusa w Poznaniu od 1 kwietnia 1924 r. do 30 czerwca 1927 r. Działalność duszpasterska i zainteresowania naukowe sprawiły, że został skierowany na studia z prawa kanonicznego na Uniwersytet Gregoriański w Rzymie. W 1930 r. uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. Odbywał też aplikaturę w Kongregacji Soboru i w Najwyższym Trybunale Roty Rzymskiej. Po powrocie do kraju pracował jako referent Kurii Arcybiskupiej. Równocześnie był adwokatem przy Metropolitalnym Sądzie Duchownym w Poznaniu, a potem wiceficyałem tegoż Trybunału. Pracował też w duszpasterstwie

akademickim. 3 października 1939 r. został przez władze okupacyjne aresztowany i od 4 maja 1940 r. osadzony w obozie dla duchownych w Dachau, a później w Gusen/Mathausen. Po powrocie z obozu podjął na nowo pracę jako kanclerz Kurii Arcybiskupiej i wiceoficjal w Metropolitalnym Sądzie Duchownym w Poznaniu. Po przybyciu kard. Augusta Hlonda z Rzymu brał czynny udział w przygotowywaniu jego spotkań z rządcami diecezji we Wrocławiu i Gdańsku oraz rozmów z kandydatami na administratorów. 15 sierpnia 1945 r. otrzymał nominację na administratora do Gorzowa.¹

Poza kilkudziesięcioma parafiami, w tym jednej parafii Św. Krzyża w samym Gorzowie, nie istniały żadne instytucje, które wymagane są do funkcjonowania struktury kościelnej takiej jak Administracja Apostołska. Nie było kurii biskupiej ani sądu duchownego, ani seminarium duchownego, ani katedry. Nie było również budynków przeznaczonych na te instytucje. Teren Administracji Apostołskiej liczył 44 836 km² i obejmował 37 powiatów wchodzących do pięciu województw: szczecińskiego, koszalińskiego, gdańskiego, poznańskiego i zielonogórskiego. Na terenie Administracji istniało w 1945 r. tylko 151 parafii katolickich, 16 dekanatów - z tego 8 dekanatów na terytorium dawnej Prałatury Piłskiej, 4 dekanaty z przyłączonej części archidiecezji wrocławskiej i 4 dekanaty z diecezji berlińskiej. Katolicy stanowili prawdziwą diasporę. Istniało natomiast 750 gmin protestanckich.

Przychylnie wówczas władze Gorzowa Wlkp. oddały dom przy ul. 30 stycznia 1 na rezydencję i tymczasową Kurię Biskupią. 1 maja 1946 r. siedziba Kurii Biskupiej została przeniesiona na ul. Łokietka 17², a z dniem 15 października 1947 r. ostatecznie do budynku przy ul. Drzymały 36.³

Dla usprawnienia łączności w Administracji, opracowany został już lipcu 1946 r. *I Schematyzm Administracji Apostołskiej Kamińskiej, Lubuskiej i Prałatury Piłskiej*.⁴ W *Schematyzmie* tym zamieszczono wykaz 23 dekanatów i 233 parafii. Następnie ks. Administrator postanawia opracować obszerny *Schematyzm* już w 1947 r.⁵ Prace jednak przedłużały się i

---

¹ AKBZG - Akta personalne.

² „ZAAKLPP” II (1946) nr 5, s. 40.

³ „ZAAKLPP” III (1947) nr 5, s. 333.

⁴ Wydany na powielaczu, liczy 29 stron plus 4 nienumerowane strony alfabetycznego spisu duchowieństwa, którego stan wynosił 267 kapłanów.

⁵ „ZAAKLPP” II (1946) nr 7, s. 8 - 9.

dopiero w 1949 r. ukazał się *Schematyzm* drukowany, liczący 462 strony.⁶

Z dniem 29 października 1950 r. ustanowiony został specjalnym dekretem (l. dz. 7374/50) Sąd Duchowny Administracji Apostolskiej. Rozpoczęcie prac nastąpiło 30 października tr. w rezydencji ks. Administratora przy ul. 30 Stycznia w Gorzowie.⁷

Na tereny opuszczone przez ludność niemiecką przybyły transporty z ludnością polską usuwaną z ziem, które na mocy umowy poczdamskiej przejął Związek Radziecki. W pierwszych miesiącach letnich przybyło ponad 50 tys. ludzi, a pod koniec roku 1946 liczba przesiedlonych Polaków osiągnęła milion. W początkach 1950 r. liczba mieszkańców wynosiła półtora miliona ludzi (niemał w 100 proc. byli to katolicy).⁸

Przez pierwszy rok ks. Administrator odwiedzał istniejące placówki i dokonywał dokładnego rozeznania terenu. Trzeba było rozpoznać gdzie są większe miejscowości i które wioski powinny należeć do kościoła parafialnego, a które pozostać jako kościoły pomocnicze. Na podstawie możliwie wyczerpującego rozeznania - nie tylko na podstawie dokładnych map, ale także wizji lokalnej - ks. Administrator wydał 8 czerwca 1946 r. *Dekret tymczasowej zmiany delimitacji niektórych dekanatów*.⁹ Wyodrębnionych zostało 29 dekanatów i 509 parafii. Z braku dostatecznej liczby kapłanów wiele parafii nie było obsadzonych - obsługiwali je kapłani dojeżdżający z sąsiednich parafii. Dekretami z dnia 17 listopada 1948 r. utworzone zostały trzy nowe dekanaty: Sławno, Krosno n. O.¹⁰ i Drawsko¹¹, a dekretem z dnia 23 marca 1949 r. dekanat bytowski¹².

W relacji do księży - w czasie zjazdu w dniach 3 - 5 lipca 1950 r. w Gorzowie Wlkp. - ks. Administrator stwierdził, że w Administracji pracuje 398 kapłanów, w tym księży świeckich 238, a kapłanów zakonnych 160. Niektórzy muszą obsługiwać po dwie, a nawet trzy parafie. Na każdego kapłana przypadało przeciętnie ok. 4 000 osób - przy obszarze 112 km² i

⁶ *Schematyzm Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Pralatury Piłskiej*, Gorzów 1949, s. 462.

⁷ Ks. J. M i c h a ł s k i, *Dziesięciolecie Sądu Biskupiego w Gorzowie*, Gorzowskie Wiadomości Kościelne (dalej: GWK) 1960 nr 4, s. 443 - 458.

⁸ *Stan Kościoła katolickiego w Ordynariacie Gorzowskim na przestrzeni 1945 - 1956*, GWK I (1957) s. 371-372.

⁹ „ZAAKLPP” II (1946) nr 5, s. 21 - 24.

¹⁰ „ZAAKLPP” IV (1948) nr 11 - 12, s. 350.

¹¹ „ZAAKLPP” V (1949) nr 1 - 2, s. 21.

¹² „ZAAKLPP” V (1949) nr 3 - 4, s. 124.

3-4 kościoły do obsługi. Wielu jednak kapłanów obsługiwało 6 - 10 kościołów, a na parafiach liczących 20 000 wiernych był tylko jeden wikariusz.¹³

Pomimo tak wielkiego braku kapłanów, praca duszpasterska i budowlana, a także charytatywna osiągały niebywały dynamizm. Do 1950 r. uruchomiono 1202 kościoły i 72 kaplice, po ich odbudowaniu i wyposażeniu postawiono 2386 krzyży i 410 kapliczek przydrożnych.¹⁴

Największą bolączką młodej Administracji był brak kapłanów do pracy duszpasterskiej. Dlatego ks. Administrator wzywał do modlitwy o powołania, a także starał się pomóc młodym w odczytywaniu ich powołania. Już w czerwcu 1946 r. zostało erygowane, a od 1 września zaczęło funkcjonować, Małe Seminarium w Gorzowie Wlkp., a we Wschowie Internat Biskupi.¹⁵ Z dniem 1 lipca 1947 r. zostało erygowane Małe Seminarium w Słupsku.¹⁶

Potrzebne było jednak własne Wyższe Seminarium Duchowne. Najpierw trzeba było przygotować odpowiednie pomieszczenia w przydzielonych budynkach, a położonych przy ul. Warszawskiej (w Gorzowie). Następnie ks. Administrator podpisał z Księżmi Misjonarzami św. Wincentego a Paulo umowę ustalającą warunki i zasady kierowania przyszłym Seminarium Duchownym w Gorzowie przez wychowawców i profesorów z ww. zgromadzenia. Wcześniej ks. Administrator wydał *Orędzie arcybiskupie do wiernych w sprawie Seminarium Duchownego*.¹⁷ Wreszcie nadeszła radosna chwila otwarcia Wyższego Seminarium Duchownego. Uroczystego poświęcenia i otwarcia pierwszej uczelni wyższej w Gorzowie dokonał kard. August Hlond w dniu 26 października 1947 r., w uroczystość Chrystusa Króla.¹⁸

Ks. Administrator dbał też bardzo o formację wiernych świeckich w grupach, stowarzyszeniach i przez rekolekcje zamknięte. Dlatego też opracował statuty i ustanowił Bractwo Żywego Różańca¹⁹, Krucjatę Euchary-

¹³ Zob. Ks. A. P i l a t, *Protokół z III - go zjazdu kapłanów Administracji Apostolskiej w Gorzowie w dniach 3-5 lipca 1950 r.*, „ZAAKLPP” VI (1950) nr 7 - 8, s. 207 - 229.

¹⁴ Zob. Ks. A. P i l a t, op. cit., s. 209 - 210.

¹⁵ „ZAAKLPP” II (1947) nr 6, s. 25.

¹⁶ „ZAAKLPP” III (1947) nr 5, s. 333.

¹⁷ „ZAAKLPP” III (1947) nr 6, s. 390 - 395.

¹⁸ Ks. A. B a c i ń s k i, *Otwarcie Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie*, „ZAAKLPP” III (1947) nr 6, s. 463 - 466.

¹⁹ *Status Stowarzyszenia Żywego Różańca*, „ZAAKLPP” I (1945) nr 3, s. 3 - 7.

styczną²⁰, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, rady parafialne, otworzył dwa domy rekolekcyjne, księgarnię katolicka w Gorzowie, a od 1946 r. wydawany był z jego inspiracji „Tygodnik Katolicki”.

W pierwszym *Orędziu* ks. Administrator ukazał kierunek swojej pracy duszpasterskiej. Pierwszeństwo było jasne: Bóg w życiu duchowym i publicznym, w rodzinie i w wychowaniu; i Maryja jako najkrótsza droga do Boga.

Za orędziem idą potem krótkie, rzeczowe i bardzo praktyczne instrukcje duszpasterskie: w *sprawie nauki przygotowawczej dzieci do sakramentów świętych*²¹, „instrukcja duszpasterska”²² itp. Najlepiej ujawnia się program duszpasterski w *Instrukcji*, gdzie ks. Administrator poleca duszpasterzom, aby: otoczyli opieką duchową dziatwę i tworzyli przedszkola; realizowali świadomie i w sposób zorganizowany „Caritas”; wiernym dawali każdego dnia okazję do spowiedzi i Komunii św.; w niedzielę i święta głosili kazania katechizmowe; zwłoki zmarłych w stanie łaski zawsze chowali z udziałem kapłana; zaprowadzili godzinę św. i Mszę św. w Pierwszy Piątek wraz z nabożeństwem; urządzali w parafiach rekolekcje i misje św.; stawiali krzyże przydrożne, figury i kapliczki ...

O roli posługi duszpasterskiej w pracy ks. Administratora świadczy fakt, że już w lutym 1946 r. ustanowiony został Referent Kurii i Wizytator Nauki Religii, a 15 marca 1947 r. utworzony został odrębny Referat Duszpasterski.

Ogromny wpływ na działania duszpasterskie miały zjazdy duszpasterskie kapłanów. Pierwszy z nich odbył się w Gorzowie 19 - 22 listopada 1945 r. - uczestniczyło w nim 220 kapłanów. Drugi tego rodzaju zjazd odbył się w dniach 6 - 8 lipca 1947 r. również w Gorzowie - uczestniczyło w nim już ok. 300 kapłanów diecezjalnych i zakonnych (spośród 352 pracujących w Administracji). Ks. Administrator po powitaniu przybyłych i słowie podziękowania za pełną poświęcenia pracę, omówił podstawowe działania duszpasterskie kapłana, do których należą: pogłębianie w wiernych znajomości podstawowych zasad wiary, nabożeństwa stanowe, czynne apostołstwo w rodzinie, w szkole, miejscu pracy, a wszystko to w oparciu o źródło mocy - sakramenty święte. Kapłan powinien wchodzić

---

²⁰ W *sprawie Krucjaty Eucharystycznej Dzieci*, Dekret, „ZAAKLPP” II (1946) nr 6, s. 1.

²¹ „ZAAKLPP” I (1945) nr 1, s. 12 - 13.

²² „ZAAKLPP” I (1945) nr 1, s. 15 - 16.

w lud, być z ludem, i odznaczać się bezinteresownością. Na koniec zwrócił uwagę na urządzanie kursów i dekanalnych rekolekcji dla rad parafialnych.²³ Księża powracali z tych spotkań pełni zapału i mocy do dalszej pracy duszpasterskiej. Przy wielkim braku książek i czasopism, czuli się ubogaceni wymianą doświadczeń duszpasterskich, modlitwą i wysłuchaniem ciekawych wykładów.

Trzeci - najbardziej rozbudowany pod względem informacji z życia Administracji, duchowości kapłaństwa i duszpasterstwa rodzin - zjazd księży odbył się w Gorzowie Wlkp. w dniach 3 - 5 lipca 1950 r. - w piątą rocznicę ustanowienia Administracji. Miał więc charakter pewnego rodzaju podsumowania dotychczasowej pracy i zarazem programowania na przyszłość. Uczestniczyli w nim zaproszeni goście: bp Michał Klepacz z Łodzi, bp Jan Lorek z Sandomierza, bp Zdzisław Goliński z Lublina, adm. apost. Karol Milik z Wrocławia i adm. apost. Bolesław Kominek z Opola. W czasie trzydniowych obrad ks. Administrator przedstawił stan Administracji Gorzowskiej i zamierzenia na przyszłość.²⁴

Bardzo ważny dział pracy ewangelizacyjnej jakim jest „Caritas”, został wznowiony dekretem z 15 stycznia 1946 r.²⁵ Opublikowany też został obszerny Statut Związku „Caritas” Administracji²⁶, który do dnia dzisiejszego może stanowić wzór pracy parafialnych oddziałów charytatywnych.

W lutym 1946 r. nadeszły pierwsze dary amerykańskie. Trzeba było tworzyć parafialne oddziały „Caritasu” by sprostać licznym zadaniom. Związek „Caritas” rozbudowany został do tego stopnia, że 31 grudnia 1947 r. liczył już 138 oddziałów, a sekretariat odnotował 2798 pism wpływających i 2612 pism wysłanych.

Jak skuteczną i jak rozbudowaną była działalność charytatywna w tym czasie, świadczy wypowiedź bpa Edmunda Nowickiego z okazji jubileuszu 20-lecia Administracji Gorzowskiej, obchodzonego w Szczecinie 27 czerwca 1965 r. Dawny Administrator z Gorzowa mówił wówczas: *po niespełna roku na Ziemiach Odzyskanych stanęło do pracy około 150 kapłanów. A z jak płomiennym zapałem rzucili się oni do pracy nie tylko*

---

²³ Ks. St. Ceptowski, *Trzydniowy kurs duszpasterski w Gorzowie*, „ZAAKLPP” IV (1948) nr 9 - 10, s. 309 - 328.

²⁴ Zob. Ks. Alojzy Piliat, op. cit.

²⁵ „ZAAKLPP” II (1946) nr 1, s. 1 - 2.

²⁶ „ZAAKLPP” II (1946) nr 1, s. 2 - 16.

w zakresie czysto religijnym, lecz również by spieszyć na ratunek przybywającym w transportach: *działwie, młodzieży, ubogim, sierotom, starcom, kalekom niech świadczą choćby niektóre liczby z roku 1946. Oto sierocińców kościelnych zorganizowaliśmy 12, przedszkoli 157, w których dożywiano dziennie około 10 tysięcy dzieci, żłobków otwartych 12, żłobków zamkniętych 10, zakładów wychowawczych dla młodzieży 22, internatów dla młodzieży szkolnej 10, szwalni dla ubogich dziewcząt 7, dom uzdrowiskowy przygotowany na 100 dzieci kalek, parafialnych przychodni lekarskich 18, ośrodków zdrowia 50, 54 szpitale kościelne dla nieuleczalnie chorych, kościelny szpital dla płucno chorych - na 90 łóżek, 11 domów noclegowych, 259 kościelnych przytułków, 105 parafialnych kuchni dla ubogich, wydających dziennie około 15 tysięcy bezpłatnych obiadów oraz 11 kuchni dożywających dziennie 2 184 dzieci i młodzieży. Dalej: domy i stacje opieki nad matką i dzieckiem, misje dworcowe, czytelnie ludowe, świetlice parafialne itp. W rezultacie Kuria Biskupia w Gorzowie, poprzez swoje instytucje dobroczynne i swoich kapłanów, opiekowała się w roku 1946 87 tysiącami osób.*²⁷ Trudno cokolwiek dodać do tak wyczerpującej wypowiedzi ówczesnego Administratora. On najlepiej znał nie tylko pracę duszpasterską Administracji, ale także dzieła, które są jej owocem - dzieła miłosierdzia.

Dzieło jedności, stabilizacji i poczucia bezpieczeństwa było konieczne dla Polaków wyrwanych ze swoich ojcowizn. Jak je utwierdzać w sercach wiernego ludu?

Ks. Administrator wiedział dobrze, że lud ten jednoczyły pielgrzymki i tłumne gromadzenia się w sanktuariach - dlatego też szukał na terenie Administracji sanktuarium Maryjnego. Gdy tylko odkrył Rokitno z przepięknym obliczem Niepokalanej, Pani Rokitniańskiej, natychmiast postanowił z bogatego w historię miejsca pielgrzymkowego uczynić Częstochowę Ziemi Zachodnich.

Oddał do renowacji obraz przechowywany przez rokitniańskich parafian, pieczołowicie strzeżony przed profanacją i zniszczeniem w okresie przemarszu wojsk ze Wschodu. Następnie, zaplanowany przez Episkopat Polski akt oddania się Niepokalanemu Sercu Maryi przez wszystkie diecezje, wykorzystał na poświęcenie Matce Bożej Rokitniańskiej całej Administracji, a Maryję Rokitniańską w Jej Cudownym Obrazie

---

²⁷ Zob. *Przemówienie J. E. Ks. Bpa Nowickiego*, GWK X (1966) s. 129.

ogłosił Patronką tych ziem. Aktu tego dokonał w Gorzowie Wlkp., 15 sierpnia 1946 r., w czasie uroczystości Mszy św. przed cudownym Obrazem Pani Rokitniańskiej, przy udziale delegacji z wszystkich istniejących wówczas parafii i tłumnym udziale wiernych z Gorzowa i okolic. Wierni uświadomili sobie, że tutaj są pod czułą opieką Matki Bożej, a tym samym u siebie w domu, jak na swoich dawnych ojcowskich ziemiach, gdzie mieli wiele sanktuariów Maryjnych.

Drugim czynnikiem jednoczącym było docieranie do wiernych poprzez środki przekazu, czyli przez czasopisma. Już od 15 września zaczął Administrator wydawać „Zarządzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej, Lubuskiej i Prałatury Pilskiej”, jako organ urzędowy dla duchowieństwa. Sam troszczył się o ubogacenie jego treści w odpowiednie działy, konieczne dla formacji duchowej, intelektualnej i pastoralnej kapłanów.

Pragnął też dać wiernym dobrze wydawany tygodnik, dzięki którym mogliby oni przeżywać razem z Kościołem i całym narodem swoje problemy duchowe, społeczne, religijne i kulturalne. Dzięki zapobiegliwości ks. Administratora już 19 maja 1946 r. ukazał się pierwszy numer pisma pt. „Tygodnik Katolicki”. Starał się również wydawać „Kalendarz Ziem Odzyskanych” (ukazały się tylko trzy roczniki 1947, 1948, 1949).

Wskutek restrykcji cenzury, która uniemożliwiła wydawanie całych tekstów, najpierw musiano przerwać wydawanie „Kalendarza Ziem Odzyskanych”, w drugiej kolejności „Zarządzeń Administracji Apostolskiej...” w 1952 r. i wreszcie „Tygodnika Katolickiego” w 1953 r.

Po pięciu i pół latach pełnej oddania pracy dla rozwoju wiary na tych ziemiach, władze państwowe wydalily ks. adm. apost. Edmunda Nowickiego z dniem 26 stycznia 1951 r. z Gorzowa z wyraźnym zakazem przebywania na tym terytorium. Ojciec św. Pius XII mianował ks. dr. E. Nowickiego Protonotariuszem Apostolskim, a w czasie pobytu ks. Prymasa Stefana Wyszyńskiego w Rzymie - 29 kwietnia 1951 r. - otrzymał on nominację na biskupa koadiutora „*sedi datus*” w Gdańsku. Z powodu sprzeciwu władz państwowych nie mógł jednak w przepisany czas przyjąć święceń biskupich. Dopiero na wyraźne polecenia Ojca św. Piusa XII, otrzymuje je potajemnie w kaplicy biskupiej w Poznaniu z rąk abpa Walentego Dymka, przy współudziale biskupów: Franciszka Jedwabskiego, sufragana z Poznania i Lucjana Bernackiego, sufragana z Gniezna.

Wydarzenia polityczne w październiku 1956 r. doprowadziły do uwolnienia kard. Stefana Wyszyńskiego i złagodzenia prześladowań Kościoła. Bp E. Nowicki objął diecezję gdańską 8 grudnia 1956 r. Natychmiast zaczął wydawać miesięcznik diecezjalny dla duchowieństwa, zreorganizował Kurię Biskupią i utworzył Wyższe Seminarium Duchowne w Gdańsku - Oliwie.

Gdy 5 marca 1964 r. zmarł w Düsseldorfie dotychczasowy biskup diecezjalny diecezji gdańskiej Karol Maria Splett, papież Paweł VI bullą z dnia 7 marca 1964 r. ustanowił bpa E. Nowickiego trzecim w historii rezydencjalnym biskupem gdańskim.

Złośliwa infekcja (od 10 lutego 1971 r.) spowodowała mocne osłabienie organizmu. Leczył się w szpitalu w Warszawie i tam też zmarł 10 marca 1971 r. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Bazylice Mariackiej w Gdańsku, a trumnę ze zwłokami złożono w krypcie pod kaplicą opatów w katedrze w Oliwie.²⁸

2. Ks. Prałat **TADEUSZ ZAŁUCZKOWSKI** - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego.

Urodził się w Sorokach (pow. Kołomyja) 13 III 1901 r. Pochodził z rodziny nauczycielskiej. Jako młody chłopiec był kawalerzystą i bronił niepodległości Polski pod duchowym przewodnictwem ks. kapelana Tarnowskiego. Następnie wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie.

Na kapłana został wyświęcony w diecezji lwowskiej 29 IV 1924 r. przez bpa Bolesława Twardowskiego. Jako kapłan odznaczał się pogodą ducha, roztropnością i dobrocią. Z tego względu został skierowany przez biskupa archidiecezji do bardzo trudnej, zbuntowanej parafii w Kaczanówce. Pracował tam do wybuchu II wojny światowej. Doprowadził do pojednania i zgody w parafii. W drugiej połowie 1939 r. został proboszczem w parafii Św. Elżbiety we Lwowie. Była to bardzo odpowiedzialna placówka duszpasterska. Dał się poznać jako kapłan wrażliwy na ludzką biedę, na potrzeby materialne i duchowe. Nazywano go ojcem cierpiących i potrzebujących. Pracował w tej parafii do końca czerwca 1946 r., czyli do wyjazdu na Ziemię Zachodnie w ramach tzw. repatriacji.

Na terenie Ordynariatu Gorzowskiego pracował od 1 VIII 1946 r. Po przyjeździe ze Lwowa otrzymał parafię Św. Rodziny w Szczecinie wraz z obowiązkami dziekana dekanatu szczecińskiego.

---

²⁸ „MDG” (1971) nr 3-4.

Od 27 stycznia 1951 r. kieruje Ordynariatem Gorzowskim na podstawie wyboru, jakiego dokonała Rada Konsultorów Administracji Gorzowskiej.²⁹ Ks. Prymas zatwierdził ten wybór, podobnie jak inne zmiany w administracji Ziemi Zachodnich. Pismem sekretariatu Prymasa Polski z 8 lutego 1951 r. ks. Prymas poinformował: *Episkopat Polski podaje do wiadomości Przewielebnego Duchowieństwa i Wiernych, że w wyniku przeprowadzonych zmian w zarządzie kościelnym na Ziemiach Zachodnich - Prymas Polski udzielił jurysdykcji kanonicznej wybranym przez Rady Konsultorów Diecezjalnych Kapłanom, którzy sprawują odąd władzę kościelną na tych ziemiach zgodnie z prawem kanonicznym.*³⁰

W czasie pracy pasterskiej jako ordynariusz Ordynariatu Gorzowskiego wydał 15 sierpnia 1951 r. odezwę do duchowieństwa i wiernych w sprawie utrzymania kościołów i seminariów diecezji³¹ oraz list pasterski na temat rozśpiewania wiernych w parafiach³².

Na podstawie upoważnienia otrzymanego od kard. S. Wyszyńskiego, pismem z 11 maja 1951 r. (nr 2194/R), erygował 131 parafii.

Pismem z dnia 18 lutego 1952 r. ks. Marian Kumala, kanclerz Kurii, powiadomił o poważnej chorobie ks. prałata T. Załuczковского i wezwał księży do modlitw o jego zdrowie³³. Zmarł 19 lutego 1952 r.³⁴ W kilka godzin przed śmiercią otrzymał telegram od ks. Prymasa z błogosławieństwem. Zmarł pełen dobroci i ubogi kapłan. Po śmierci stwierdzono, że *majątek jego to właściwie tylko najpotrzebniejsze rzeczy do życia.*³⁵ Przeniesienie zwłok z rezydencji do katedry gorzowskiej odby-

---

²⁹ Relacja ks. prałata Henryka Guzowskiego, któremu opowiadał ks. K. Żarnowiecki następujące wydarzenia: Ks. Prymas wezwał ks. K. Żarnowieckiego i wręczył mu zalakowany list, zaznaczając, że gdy zdarzy się sytuacja, w której ktoś z księży powie: *Który z obecnych księży ma list od Prymasa Polski?* Wówczas może ten list otworzyć i przeczytać. Stało się to w czasie sesji Konsultorów 27 I 1951 r. Ks. T. Załuczkowski - z polecenia Prymasa zapytał: *Kto z obecnych kapłanów posiada list od Ks. Prymasa?* Zgłosił się ks. K. Żarnowiecki. Otworzono list, w którym ks. Tadeusz Załuczkowski był desygnowany na wikariusza kapitulnego. Jego też Rada Konsultorów wybrała. W ten sposób w Gorzowskiej Administracji wybory odbyły się zgodnie z życzeniem ks. Prymasa.

³⁰ Zob. *Komunikat Episkopatu w sprawie Ziemi Zachodnich*, „AKG” 7 (1951) s. 1.

³¹ Zob. *Odezwę do duchowieństwa i wiernych ordynariatu gorzowskiego*, „ZKG” (1951) s. 193 - 195.

³² *List pasterski*, „ZKG” 7 (1951) s. 195 - 199.

³³ Zob. *Do wielebnych Księża*, „AKG” 8 (1952) s. 1.

³⁴ Zob. *Do wielebnego Duchowieństwa*, „ZKG” 8 (1952) s. 1-2.

³⁵ Zob. Ks. M. K u m a l a, *Do Wiernych Diecezji*, „ZKG” 8 (1952) s. 3.

ło się 22 lutego 1952 r. Kondukt żałobny prowadzili biskupi: Eugeniusz Baziak i Franciszek Jedwabski. 23 lutego odbyły się uroczystości pogrzebowe. Mszę św. pogrzebową odprawił bp Franciszek Jedwabski, jako delegat ks. Prymasa S. Wyszyńskiego. Słowo Boże wygłosił ks. Administrator z Opola Emil Kobierzycki. Po mszy św. kondukt żałobny ruszył w kierunku kościoła Św. Krzyża, gdzie na miejscowym cmentarzu złożone zostało ciało drugiego Administratora Ordynariatu Gorzowskiego.³⁶

Ks. Prałat ZYGMUNT SZELAŹEK - wikariusz kapitulny i administrator Ordynariatu Gorzowskiego.

Urodził się 16 kwietnia 1905 r.: ojciec jego był z zawodu murażem; rodzina była głęboko religijna; dwie siostry ks. prałata wstąpiły do Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo.

Do gimnazjum uczęszczał w Tarnopolu. Do seminarium duchownego wstąpił we Lwowie. Święcenia kapłańskie otrzymał 30 października 1932 r. Studia teologiczne odbywał częściowo w kraju, a częściowo w Rzymie na Uniwersytecie Gregoriańskim.

Po powrocie ze studiów pracował kolejno na kilku placówkach wikariuszowskich. Ze Słowity - parafii w pow. złoczowskim - gdzie zastał go wybuch wojny, po jej zakończeniu przybył jako repatriant na Ziemię

³⁶ Zob. Ks. J. A n c z a r s k i, *Ostania droga Ordynariusza diecezji gorzowskiej*, „KKG” 8 (1952) s. 5 - 12.

Zachodnie do Administracji Gorzowskiej, gdzie objął parafię Tychów. Gdy powołane zostało do istnienia Małe Seminarium w Słupsku 10 września 1947 r. został mianowany jego dyrektorem. Wybrany przez Radę Konsultorów na wikariusza kapitulnego, został zaaprobowany przez kard. Stefana Wyszyńskiego i w dniu 15 marca 1952 r. objął obowiązki ordynariusza Ordynariatu.

Dekretem ks. Prymasa S. Wyszyńskiego z 12 maja 1952 r. otrzymał uprawnienia do samodzielnego zarządzania Ordynariatem zgodnie z kodeksem prawa kanonicznego. Mógł również występować publicznie w stroju pontyfikalnym.³⁷

Na pierwszym planie pracy postawił sobie nowy Ordynariusz posługę wobec kapłanów: zatroskanie o ich życie duchowe, oraz o powiększenie ich liczby. W tej dziedzinie zbierał owoce swoich poprzedników. Seminarium w Gorzowie wydało pierwszych 30 kapłanów i co roku zaczęło ich przybywać. Skierował też odezwę do wszystkich biskupów polskich i do wyższych przełożonych zakonów męskich, by kierowali swoich kapłanów do pracy w ogromnym terenie Ordynariacie Gorzowskim. W chwili objęcia urzędu (w 1952 r.) pracowało w Ordynariacie tylko 448 kapłanów, a już w 1955 r. było ich 556.³⁸

W obliczu wielkiego napływu kandydatów do Wyższego Seminarium Duchownego w Gorzowie Wlkp. postarał się o przyjęcie od Księża Salezjanów domu poklasztornego w Paradyżu i przeznaczył go na Seminarium Duchowne dla pierwszych trzech roczników. W roku otwarcia Seminarium w Paradyżu studiowało tam ponad 100 alumnów.

Powolna stabilizacja pracy duszpasterskiej oraz wielki wysiłek duszpasterski i administracyjny kapłanów na ogromnym terenie Ordynariatu sprawiał, że kapłani często zapadali na zdrowiu i musieli szybciej przechodzić na emeryturę. Dlatego powołał do życia specjalną instytucję pod nazwą: Wzajemna Pomoc Kapłańska, by zaopiekowano się tymi kapłanami. Była to forma ubezpieczenia wewnętrznego, gdyż duchownych władze państwowe nie chciały ubezpieczać. Zapoczątkował też opiekę nad starszymi kapłanami w Domu Księża Emerytów w Rokitnie.

---

³⁷ Zob. *Ordynariusz Gorzowski otrzymał pełne prawa biskupa rezydencjalnego*, „ZKG” 8 (1952) s. 13.

³⁸ Zob. Ks. J. A n c z a r s k i, *Praca ks. kan. Z. Szelażka na stanowisku Ordynariusza Diecezji*, GWK 13 (1970) s. 219.

Przybywanie coraz większej liczby młodych kapłanów do pracy w parafiach stwarzało sytuacje wymagające uregulowania prawnego co do zasad współpracy, utrzymania, warunków mieszkaniowych i wynagrodzenia wikariuszy. Wydał zatem specjalny *Regulamin*, który miał określić status wikariusza, jego warunki materialne i stosunek do ks. proboszcza i proboszcza do wikariusza.

Troszczył się o sanktuaria Maryjne, szczególnie o Rokitno.

Wiele uwagi poświęcał duszpasterstwu siostr zakonnych. Wydawany był specjalny okólnik z materiałami formacyjnymi dla zgromadzeń zakonnych.

Przez okres blisko pięciu lat wizytował niemal wszystkie parafie w Ordynariacie, udzielając wszędzie bierzmowania ogromnej liczbie wiernych, którzy często od wybuchu wojny nie mieli możliwości przyjęcia sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej.

Zabiegał o to, by w każdej parafii odbywały się rekolekcje wielkopostne, a także adwentowe. Przygotowywał domy rekolekcyjne dla grup katolików świeckich, zwłaszcza młodzieży maturalnej, działały one w Gorzowie, Szczecinie i Klenicy.

Wielką zasługą ks. Z. Szelażka było zarządzenie o opracowaniu dziesięciolecia każdej parafii - z podaniem szczegółowych danych dotyczących pracy duszpasterskiej i administracyjnej. Powstało z tych opracowań pięć wspaniałych tomów dokumentacji o wielkim znaczeniu - żywe świadectwa ogromnej pracy Kościoła na tych terenach.

Ks. Z. Szelażek powołał również Radę Liturgiczną, ustanowił Diecezjalną Komisję Obrzędów Liturgicznych, Diecezjalną Komisję Sztuki Kościelnej, Diecezjalną Komisję Muzyki i Śpiewu Kościelnego, Wzajemną Pomoc Kapłańską Ordynariatu, Dom Księży Emerytów w Rokitnie, Studium Katechetyczne dla siostr zakonnych w Słupsku i Szczecinku, Diecezjalny Instytut Katechetyczny w Rokitnie.

Po wydarzeniach październikowych i nominacji bpa Teodora Benschana na rządcę Ordynariatu Gorzowskiego, ks. Z. Szelażek przekazał władzę na ręce delegata bpa T. Benschana - ks. wikariusza generalnego dra Władysława Sygnatowicza 6 grudnia 1956 r. Poprosił o urlop wypoczynkowy, a potem został proboszczem parafii Św. Rodziny w Szczecinie. Zmarł w dniu 30 lipca 1982 r.

4. Biskup dr **TEODOR BENSCH** - pierwszy Biskup Gorzowski.

Dwanaście lat oczekiwał Gorzów na swojego biskupa. Cierpienia milionów Polaków prześladowanych za wiarę, internowanie kard. Stefana Wyszyńskiego, ingerencje administracyjne i polityczne władz państwowych w wewnętrzne życie Kościoła przez przywłaszczenie sobie prawa obsadzania stanowisk kościelnych, ograniczenia w budownictwie sakralnym, usuwanie katechizacji ze szkół itp. - zawocowały potężną manifestacją wiary w czasie jubileuszu 300 - lecia

ślubów króla Jana Kazimierza, obchodzonych na Jasnej Górze 26 sierpnia 1956 r. W uroczystości uczestniczyło ponad milion pielgrzymów z całej Polski. Znamiennym był pusty tron, Prymasa Polski - autora Ślubów Jasnogórskich, który nadal przebywał w odosobnieniu.

Bp Teodor Bensch dla Ordynariatu Gorzowskiego był już konsekrowany w 1954 r., ale nie wolno mu było objąć posługi duszpasterskiej. Dopiero wydarzenia tzw. „polskiego Października” spowodowały znaczną „odwilż” w przywróceniu praw Kościoła i ludzi wierzących. Teraz mógł wreszcie przybyć do wiernych Kościoła gorzowskiego, do których z woli Chrystusa był skierowany.

Bp Teodor Bensch urodził się 13 marca 1903 r. w Buku (diec. poznańska). Rodzice, Józef i Kazimiera z Trzczańskich, krótko opiekowali się synem. Matka umarła bardzo wcześnie. Ojciec był z zawodu technikiem dentystą - umarł, gdy mały Teodor miał iść do szkoły. Wychowywał się więc przyszły biskup jako sierota. Pozostawał pod opieką ks. prob. Wło-

darczyka, którego zawsze wspominał jako swojego wielkiego dobroczyńcę i wychowawcę.

Chrzest św. otrzymał w Buku 22 marca 1903 r. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Bruczkowie, a do gimnazjum - najpierw w Grodzisku Wlkp., następnie w Poznaniu do gimnazjum im. Marcinkowskiego i wreszcie w Lesznie, gdzie uzyskał świadectwo maturalne 1 czerwca 1923 r.

17 listopada 1923 r. rozpoczął studia na Uniwersytecie Poznańskim na wydziale prawno - ekonomicznym. Ukończył je z tytułem magistra praw 28 czerwca 1927 r.

Idąc za głosem powołania wstąpił do Seminarium Duchownego. Studia filozoficzne odbywał w Gnieźnie, a studia teologiczne w Poznaniu. Tonsurę otrzymał 17 listopada 1928 r., subdiakoniat 12 lipca 1931 r., diakonat 11 października 1931 r., a święcenia kapłańskie 12 czerwca 1932 r. w katedrze poznańskiej z rąk kard. A. Hlonda.

Przełożeni wydali o nim bardzo dobre świadectwo, określając jego charakter jako dojrzały, odpowiedzialny, ułożony, solidny, a zdolności jako wybitne, dlatego - stwierdzono - nadaje się do pracy w dużej parafii lub szkolnictwie.

Pracował jako wikariusz w parafii Św. Mikołaja w Lesznie Wlkp. od 1 lipca 1932 r. do 30 września 1933 r. Następnie został zwolniony z obowiązków wikariusza i skierowany na dalsze studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Stopień magistra prawa kanonicznego uzyskał 18 czerwca 1935 r., zaś stopień doktora prawa kanonicznego 9 czerwca 1936 r., broniąc pracy pt. *Wpływ chorób umysłowych na ważność zgody małżeńskiej*. Praca została wydana drukiem, a jej bardzo pozytywna recenzja znajduje się w niemieckim czasopiśmie „Archiv für catolisches Kirchenrecht” 110 (1938) 310 - 311. Z wielkim sukcesem zakończone studia uniwersyteckie skłoniły kard. A. Hlonda by tak rokującego nadzieje kapłana wysłać na dalsze studia do Rzymu. Skierowany został na kontynuowanie pracy naukowej i praktykę przy Rocie Rzymskiej i w Kongregacji Soboru w latach 1936 - 1937.

W 1937 r. po powrocie z Rzymu objął stanowisko profesora prawa kanonicznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wybuch wojny spowodował, że powrócił do swojej diecezji, gdzie wkrótce został aresztowany i umieszczony w obozie koncentracyjnym pod Poznaniem. Przy musowo deportowany do Generalnej Guberni osiadł w Krężnicy Jarej (w pobliżu Lublina) i od 7 II 1942 r. prowadził wykłady z prawa kanoniczne-

go i liturgiki w Seminarium Duchownym w diecezji lubelskiej oraz pełnił obowiązki obrońcy węzła małżeńskiego w Sądzie Biskupim w Lublinie.

W 1944 r. udał się do Warszawy i tam aż do wybuchu powstania warszawskiego prowadził wykłady z prawa kanonicznego na tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich. Po powstaniu powrócił do Lublina na Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Dekretem kard. A. Hlonda 15 sierpnia 1945 r. został powołany na Administratora Apostolskiego Ziemi Warmińskiej. Potrzeba było wielkiej umiejętności duszpasterskiej, by bez konfliktów pracować na obszarze Administracji, na którym pozostało ponad 100 000 autochtonów. Pracę rozpoczął od ochrony wartości duchowych i materialnych, jakie pozostały po wielowiekowej działalności Kościoła na tych ziemiach. Dzięki zapobiegliwości ks. Administratora ocalało wiele cennych dzieł sztuki i zabytków piśmiennictwa. Troszczył się o zdobywanie z różnych polskich diecezji i zakonów kapłanów do pracy duszpasterskiej, reorganizował sieć parafialną, otworzył w 1946 r. Małe Seminarium Duchowne w Olsztynie, a 1 września 1949 r. Wyższe Seminarium Duchowne - również w Olsztynie.³⁹ Niemordowanie odwiedzał parafie w ramach wizyt pasterskich, by umacniać lud w wierze, a także w przekonaniu, że tu jest jego dom ojczysty i tu trzeba budować życie Kościoła oraz życie narodowe. Ówczesne władze z niepokojem obserwowały, jak ich plany ateizacji ludu polskiego stają się bezskuteczne z powodu gorliwej pracy administratorów, kapłanów i rodzin zakonnych na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Dlatego postanowiły usunąć wszystkich ustanowionych 15 sierpnia 1945 r. przez kard. A. Hlonda administratorów. Także ks. Teodor Bensch 26 stycznia 1951 r. został przymusowo wywieziony z Administracji Warmińskiej. Przez blisko 6 lat pracował w Sekretariacie Prymasa Polski.

11 sierpnia 1952 r. mianowany został przez Ojca św. Piusa XII Prototypem Apostolskim, czyli infułatem.

W dniu 26 kwietnia - w czasie wizyty Prymasa Stefana Wyszyńskiego *ad limina* - mianowany został biskupem tytularnym Tabuda, z przeznaczeniem na rządzącą terenów Diecezji Berlińskiej, Wrocławskiej i Prałatury Piłskiej (w granicach polskich, z siedzibą w Gorzowie). Z powodu sprzeciwu władz nie mógł przyjąć święceń biskupich, ani objąć urzędu. Na

---

³⁹ Zob. Ks. J. J e s t a d t, *Ks. biskup Teodor Bensch - organizator życia religijnego na Warmii*, GWK I (1995) s. 320 - 328.

wyraźne polecenie Ojca św. konsekracja odbyła się 21 września 1954 r. w kaplicy arcybiskupiego palacu w Poznaniu. Sakrę otrzymał z rąk abpa Walentego Dymka i współkonsekratów: bpa Franciszka Jedwabskiego i bpa Lucjana Bernackiego, z zachowaniem całkowitej dyskrecji.⁴⁰

Pismem ks. Prymasa S. Wyszyńskiego 1 grudnia 1956 r. został skierowany, jako biskup tytulary Tentyris i jego specjalny delegat, z uprawnieniami biskupa rezydencjalnego do Gorzowa Wlkp. Objął urządowanie przez zastępcę w osobie ks. dra Władysława Sygnatowicza 6 grudnia 1956 r. 15 grudnia tr. przybył do Gorzowa Wlkp., po drodze nawiedzając sanktuarium Matki Bożej Rokitniańskiej - Patronki Ordynariatu Gorzowskiego. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 16 grudnia 1956 r.

5 lutego 1957 r., w drodze z Gorzowa do Koszalina, w odległości 20 km od Szczecina, samochód wiozący bpa T. Benschę uległ wypadkowi, wskutek czego złamał on ramię prawej ręki. Blisko dwa miesiące musiał przebywać w szpitalu.

Data objęcia obowiązków pasterskich w Ordynariacie Gorzowskim wyznaczona była na dzień 6 grudnia 1956 r. Niestety Ordynariusz nie mógł przybyć osobiście. W jego zastępstwie urządowanie w Ordynariacie Gorzowskim przejął od Administratora Apostolskiego ks. Zygmunta Szelażka ks. dr Władysława Sygnatowicz - wikariusz generalny.

Nadszedł oczekiwany przez diecezjan dzień 15 grudnia 1956 r. - dzień przybycia do Gorzowa pierwszego w dziejach miasta biskupa. O godz. 10.30 odezwały się dzwony w ponad 1500 kościołach ordynariatu. Miasto Gorzów było odświętnie ozdobione z wieloma bramami powitalnymi z napisem: *Serdecznie witamy ks. Biskupa*.

Uroczystości ingresu odbyły się w niedzielę 16 grudnia 1956 r. Przy katedrze zgromadziło się około 20 tys. wiernych. Tylko mała część mogła wejść do świątyni, pozostali uczestniczyli w uroczystości wsłuchując się w głos płynący z głośników.

Słowa powitania w imieniu diecezji wygłosił ks. oficjał dr Józef Michalski. Biskup Ordynariusz odprawił Mszę św. Po Ewangelię wygłosił słowo Boże o Kościele i jego więzi z narodem, o obecności Boga z nami i mocy naszej w Bogu. Mówił m.in.: *Kościółowi przybywa lat, ale nie starości. Kościół doczekał się lat blisko dwa tysiące, mimo to jest matką bez zmarszczek, jest matką nieustannie młodą, wiecznie płodną [...]. Oj-*

---

⁴⁰ Zob. *Życiorys J. E. Ks. Biskupa dr. Teodora Benschę*, GWK I (1957) s. 9-10.

czynna nasza droga jest w objęciach Kościoła prawie tysiąc lat. Te dwie rzeczywistości Kościół i Naród sploty się w dziejach z sobą jak matka z dzieckiem [...]. Spróbuj wyrwać dziecko z objęć matki, a przekonasz się, że rączki dziecka jeszcze mocniej oplotą jej szyję.⁴¹ Na temat swojego przybycia do Ordynariatu Gorzowskiego i nadziejach z tym związanych powiedział: *Kilka tygodni temu uspokajał moje obawy przed objęciem rządów w Gorzowie pierwszy rządcą kościelny tej ziemi tymi słowami pełnymi mocnego przekonania: » nabierz odwagi, idź, a nie bój się, bo zastaniesz tam złoty lud, wrośnięty w Chrystusa wszystkimi nerwami i żyłami, lud gotów na wszystko w obronie wiary«.*⁴² Po Mszy św. wierni długo śpiewali przed katedrą na cześć swojego Arcypasterza.

Agapa odbyła się w Seminarium Duchownym przy ul. Warszawskiej.⁴³

Po doświadczeniach sześciu lat w Administracji Apostolskiej na Warmii, bp Teodor Bensch wiedział, że powodzenie jego posługi pasterskiej zależy głównie od jakości i liczebności duchowieństwa. Dlatego właśnie w tym kierunku chciał pójść w dalekosiężnym programowaniu pracy ewangelizacyjnej. Zdawał sobie sprawę, że biskup powinien mieć bezpośredni kontakt z kapłanami. Służą temu celowi nie tylko wizytacje, bierzmowania i odwiedziny kapłanów w Kurii Biskupiej, ale także kontakt przez wydawane instrukcje, materiały formacyjne i duszpasterskie dla kapłanów. Wiedział, że z powodu rozległego terytorium nie będzie mógł odwiedzić każdego kapłana co roku, dlatego też postanowił zaraz na początku swej pracy wznowić, zamknięte w 1951 r., pismo urzędowe Kurii Biskupiej pod zmienionym tytułem: „Gorzowskie Wiadomości Kościelne”. Sam też starał się doglądać redagowania każdego numeru tego pisma.⁴⁴

Po przeżyciu uroczystego jubileuszu 25-lecia kapłaństwa w Paradyżu w gronie ponad 600 młodzieży duchownej z Seminarium Wyższych i Niższych, i po wcześniejszym spotkaniu z młodymi kapłanami 24 kwiet-

⁴¹ Zob. *Kazanie J. E. Ks. Bp. Dr. Teodora Bensch* podczas ingresu, GWK I (1957) s. 34 - 35.

⁴² Zob. *Kazanie ...*, s. 37.

⁴³ Zob. Ks. J. A n c z a r s k i. *Uroczysty ingres J. E. Ks. Biskupa Dr. Teodora Bensch*, GWK I (1957) s. 38 - 47.

⁴⁴ Zob. Ks. K. Ł a b i Ń s k i, *Działalność Ks. Bpa Dra Teodora Bensch* w diecezji gorzowskiej, GWK I (1958) s. 89

nia 1957 r., postanowił wydać obszerny list pasterski o kapłaństwie. Już 5 czerwca 1957 r. list był oddany do rąk kapłanów i wiernych.

Po zapoznaniu się z sytuacją administracyjnego podziału parafii dążył do usprawnienia działalności duszpasterskiej: dlatego erygował aż 45 nowych parafii. Bolał, że z braku kapłanów nie może zorganizować lepszej sieci parafialnej w Ordynariacie.

Powrót katechizacji do szkół⁴⁵ szczególnie uwrażliwił bpa T. Benschę na dzieło ewangelizacji dzieci i młodzieży przez katechezę. Ordynariat winien bowiem obsłużyć katechizację ponad pół miliona dzieci i młodzieży, a z braku kapłanów trudno było zapewnić katechezę we wszystkich szkołach. Była to największa troska Biskupa Ordynariusza. Dlatego starał się rozbudować Kurs Katechetyczny w Szczecinku. W Rokitnie utworzył roczny Kurs Katechetyczny i oddał go pod opiekę Sióstr Salezjanek. Z wielkim trudem organizował Studium dla Nauczycieli Religii w Gorzowie. Powołał do życia Kurs Katechetyczny dla sióstr zakonnych w Słupsku (pod kierunkiem Sióstr Urszulanek). Zadbał również o odpowiedni poziom nauczania religii w szkołach - w tym celu mianował 42 powiatowych wizytatorów nauki religii, 2 wojewódzkich i jednego diecezjalnego. Przy Wydziale Nauki Katolickiej utworzył Radę złożoną z 10 członków. Troszczył się również o młodzież pozaszkolną i młodzież akademicką.

Zauważał ludzi biednych i cierpiących: wydał instrukcję duszpasterską dla kapłanów - *Ożywienie akcji chrześcijańskiego miłosierdzia*, w której podał zasady doktrynalne i wskazania praktyczne prowadzenia dzieł miłosierdzia chrześcijańskiego w parafiach.⁴⁶

Bolał nad opustoszałymi kościołami, które nie mogły być oddane do kultu Bożego, gdyż trzeba było dużych nakładów finansowych na ich odbudowę czy remonty. Dlatego w *Odezwie w sprawie odbudowy zniszczonych kościołów* wydanej 8 września 1957 r. apelował: *Stwórzmy diecezjalny fundusz ratowania zniszczonych kościołów*.⁴⁷ Podawał też konkretny sposób zbierania ofiar na ten cel - w postaci składki w całej diecezji w dniu Wszystkich Świętych każdego roku.

---

⁴⁵ Zob. Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 8 grudnia 1956 r. (Nr „GM” 1 - 3269/56) w sprawie nauczania religii w szkołach, GWK I (1957) s. 13 - 14.

⁴⁶ Zob. GWK I (1957) s. 333 - 336.

⁴⁷ Zob. GWK I (1947) s. 551 - 553.

Wiele dokonywało się w dziale kierowania Ordynariatem. Dla uporządkowania granic parafii i uwidocznienia działających w Ordynariacie instytucji zarządził przygotowania trzeciego w historii Administracji schematyzmu. Uzupełnił i powiększył Radę Konsultorów Diecezjalnych do 12 osób, reaktywował Radę Wydziału Duszpasterskiego i Radę Wydziału Nauki. Wydał też - jak na jeden rok działania - wiele listów pasterskich i innych pism o charakterze administracyjnym czy duszpasterskim. Na szczególną uwagę zasługują dokumenty: *Pierwsze Orędzie do Duchowieństwa i Wiernych*⁴⁸, *Słówko pasterskie do zakonnic diecezji*⁴⁹, *Instrukcja dla delegatów Sądu Duchownego dotycząca postępowania przy przesłuchaniach w procesach sądowych*⁵⁰, *Orędzie pasterskie o potrzebie szczególnej trzeźwości w okresie Wielkiego Postu*⁵¹, *Odezwa do rodziców dzieci szkolnych*⁵², *Program pracy duszpasterskiej w pierwszym roku Wielkiej Nowenny przed Millenium*⁵³, *XIII Tydzień Miłosierdzia wraz z instrukcją*⁵⁴, *Rozporządzenie w sprawie egzaminów kapłańskich*⁵⁵, *Konferencje dekanalne w roku 1958*⁵⁶.

Intensywna praca, problemy ze zdrowiem (po złamaniu ręki) i nawał spraw, jakie wziął na siebie oraz ich głębokie przeżywanie sprawiło, że w czasie kazania wygłaszanego 25 grudnia 1957 r. w kościele Królowej Korony Polskiej w Szczecinie, nastąpił atak serca. Mszę św. dokończył ale bez śpiewu, gdyż nie miał już sił - lekarz stwierdził zawał serca. Wydało się, że powraca do zdrowia, gdy 7 stycznia 1957 r. ponowił się atak serca. Tym razem nie można było uratować życia ks. Biskupa. Spokojnie odszedł do Pana w czasie, kiedy kończył opowiadać radosne wspomnienia z lat dziecińczych o swoich uroczystościach I Komunii św.

Pogrzeb odbył się w Gorzowie Wlkp. 11 stycznia 1958 r. Mszę św. żałobną w intencji Zmarłego odprawił bp Antoni Baraniak, delegat ks. Prymasa Stefana Wyszyńskiego i Konferencji Episkopatu Polski.

---

⁴⁸ Zob. GWK I (1957) s. 4 - 9.

⁴⁹ Zob. GWK I (1957) s. 67 - 69.

⁵⁰ Zob. GWK I (1957) s. 72 - 76.

⁵¹ Zob. GWK I (1957) s. 129 - 130.

⁵² Zob. GWK I (1957) s. 400 - 401.

⁵³ Zob. GWK I (1957) s. 503 - 510.

⁵⁴ Zob. GWK I (1957) s. 511 - 516.

⁵⁵ Zob. GWK I (1957) s. 516 - 522.

⁵⁶ Zob. GWK I (1957) s. 675 - 681.

Na polecenie Prymasa Polski trumna z ciałem pierwszego Biskupa Ordynariatu Gorzowskiego została złożona w przedsionku katedry gorzowskiej. Tak oto swoją krótką, ale jakże owocną pracą pasterską i obecnością cielesnych szczątków w katedrze gorzowskiej, bp Teodor Bensch stał się kamieniem węgielnym młodej diecezji.

5. Biskup **WILHELM PLUTA** - pierwszy Biskup Diecezji Gorzowskiej.

Urodził się w Kochłowicach 10 stycznia 1910 r. Ojciec, Piotr Pluta, był górnikiem w kopalni Wirek. Liczna rodzina (9 dzieci) borykała się z trudnościami materialnymi. Bardzo pobożna matka - Agnieszka, zabiegała o religijne wychowanie dzieci. Ojciec miał duży autorytet u górników. Na formację duchową Wilhelma wpływali szczególnie proboszczowie: ks. Ludwik Tunkel i następca jego ks. Franciszek Szulc.

Studia teologiczne ukończył w Seminarium Śląskim w Krakowie. Na kapłana został wyświęcony w katedrze katowickiej 24 czerwca 1934 r. przez bpa Teodora Bromboszcza.

Do 1949 r. pracował jako katecheta i pedagog w Bielsku Białej. W czasie wojny był najpierw wikariuszem w Kochłowicach, potem w Chorzowie w parafii Św. Antoniego, a w 1942 r. został mianowany administratorem parafii Leszczyń. W 1945 r. został przeniesiony do Nowej Wsi - Wirek, a w 1946 r. do Koszęcina, w 1948 r. do Lublińca, zaś od 1951 r.

pracował w parafii Św. Józefa w Zależu, z obowiązkiem prowadzenia kursu duszpasterstwa praktycznego dla neoprezbiterian. Na wiosnę 1958 r. rozpoczęte były działania ze strony rektoratu KUL-u, by zaangażować ks. dra W. Plutę do wykładów z teologii pastoralnej.

4 lipca 1958 r. został mianowany przez Ojca św. Piusa XII biskupem dla Ordynariatu Gorzowskiego, otrzymując stolicę tytularną Leptis Magna.

Do Gorzowa przybył 6 września, a konsekrację otrzymał z rąk kard. St. Wyszyńskiego 7 września 1958 r. w tutejszej katedrze.

Przeżył dwa ważne dla diecezji wydarzenia: z dniem 25 maja 1967 r. Kongregacja Konsystorialna podniosła Ordynariat Gorzowski do rangi administracji apostolskiej zależnej bezpośrednio od Stolicy Świętej; następnie papież Paweł VI bullą *Episcoporum Poloniae coetus* z dnia 28 czerwca 1972 r. ustanowił na Ziemiach Zachodnich nowe diecezje z dotychczasowej administracji apostolskiej a mianowicie: Gorzowską z siedzibą w Gorzowie Wlkp., Szczecińsko-Kamińską z siedzibą w Szczecinie i Koszalińsko-Kołobrzeską z siedzibą w Koszalinie.

Dnia 27 listopada 1973 r. papież Paweł VI bullą *Cathedralia Collegia* ustanowił również kapitułę katedralną.

Bp W. Pluta brał udział w Soborze Watykańskim II. Dwukrotnie zabierał głos na sesji plenarnej.

Uczestniczył w 1980 r. w VI sesji Synodu Biskupów na temat małżeństwa i rodziny w życiu Kościoła i świata - jako delegat Konferencji Episkopatu Polski. W obradach synodu był bardzo aktywny, gdyż zabierał głos kilkakrotnie, a swoje obszerne opracowania na temat formacji małżonków do dojrzałości chrześcijańskiej złożył w sekretariacie Synodu.

W trzy dni po konsekracji został mianowany przez Prymasa S. Wyszyńskiego członkiem Komisji Duszpasterskiej Episkopatu.⁵⁷ Pracował w niej bardzo aktywnie aż do końca życia. Przez jedną kadencję był Przewodniczącym Komisji ds. Duszpasterstwa Rodzin (1965 - 1970). W latach 1975 - 1980 pracował w Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa. Brał czynny udział w sesjach plenarnych Konferencji Episkopatu Polski. Zabierał głos na każdej konferencji i to kilkakrotnie. Biskupi z wielką uwagą słuchali uwag i jego przemyśleń na tematy życia wewnętrznego,

---

⁵⁷ Zob. *Pismo nominacyjne z 10 września 1958 r.* N. 5185 (58) P.

metod duszpasterskich, formacji laikatu itp. Wygłaszał wykłady na zjazdach, sympozjach i często prowadził rekolekcje dla kapłanów w różnych diecezjach, a także dla księży - studentów w Rzymie.

Bp W. Pluta zainicjował styl wizytacji pasterskich, w ramach których przewidziane były odwiedziny we wszystkich kościołach, słowo Boże, spotkania z grupami modlitewnymi, zawodowymi itp. Najczęściej wizytacja rozpoczynała się w piątek po południu i trwała do niedzieli w jednej parafii, a w następnej parafii zaczynała się w niedzielę po południu i trwała cały poniedziałek. W pierwszych latach duszpasterzowania, gdy były bardzo duże odległości do takich dekanatów, jak np. Bytów, Lębork, Słupsk, wyjeżdżał na wizytacje na 10 dni z dwoma niedzielami włącznie.

Głoszenie słowa Bożego realizował również poprzez listy pasterskie, orędzia komunikaty itp. W sumie nauczanie ks. Biskupa obejmuje około 1300 stron maszynopisu. Nie ma problemu, którego by w nauczaniu nie dotknął. Akcent szczególny położony był jednak na świętość rodziny i kapłaństwa.

Nauczał również przez opracowywanie materiałów duszpasterskich dla duszpasterzy, a także publikacje książkowe oraz artykuły naukowe i duszpasterskie.

Troska o owocne sprawowanie sakramentów św. uwidaczniała się we współpracy z członkami Komisji Duszpasterstwa Ogólnego w opracowaniu zbiorowego dzieła *Sakramenty św. w duszpasterstwie*. Po Soborze Watykańskim II opracował materiały, które miały duszpasterzom ułatwić owocne wprowadzenie w życie nowych ksiąg liturgicznych do sprawowania sakramentów św.

Będąc człowiekiem żarliwej modlitwy bardzo zabiegał o rozmodlenie kapłanów i wiernych. W tym celu starał się utworzyć dom rekolekcyjny w sanktuarium Maryjnym w Rokitnie, po likwidacji przez władze świeckie tamtejszego domu formacji i przeznaczeniu go na dom¹⁴ dla dzieci niepełnosprawnych. Radował się, gdy w 1974 r. oddawał do użytku część plebanii w Rokitnie na taki właśnie dom. Szczęśliwy był wtedy, gdy z okazji uroczystości 25 - lecia biskupstwa mógł poświęcić uroczyście dom rekolekcyjny w Rokitnie, który może pomieścić aż 100 rekolektantów.

Znajomość teoretyczna i praktyczna duszpasterstwa ułatwiła mu programowanie i realizację duszpasterstwa w diecezji. Idąc po linii programu duszpasterskiego ogólnopolskiego, starał się w okresie ferii wakacyjnych, na podstawie materiałów Komisji Duszpasterskiej Episkopatu, opracować program dostosowany do warunków własnej diecezji. Tak

zaadoptowany program przedstawiał kapłanom na kursie duszpasterskim, który organizowany był w gmachu Seminarium Duchownego w Paradyżu pod koniec sierpnia każdego roku.

Troszczył się również o formację duszpasterską kapłanów. W tym celu organizował konferencje rejonowe, w ramach których sam prowadził obszerny cykl wykładów na temat nowoczesnych metod duszpasterzowania. Podobnie czynił wobec kleryków, do których przybywał każdego miesiąca, by wygłaszać konferencje ascetyczne w czasie miesięcznych dni skupienia. Wygłaszał również konferencje na rekolekcjach dla różnych grup świeckich katolików.

Celem usprawnienia pracy duszpasterskiej opracował dla kapłanów tzw. *Rozporządzenia duszpasterskie L*. Dotyczyły one aktualnych problemów duszpasterskich, np. konferencji dla rodziców przed chrztem, kursów przedmażeńskich, przygotowania do sakramentu bierzmowania, formacji służby liturgicznej ołtarza.

Ks. Biskup zginął w wypadku samochodowym w drodze na spotkanie z kapłanami na trasie Świebodzin - Krosno Odrz. 22 stycznia 1986 r. w godzinach przedpołudniowych. Pogrzeb odbył się w katedrze gorzowskiej 27 stycznia z udziałem ks. Prymasa Józefa Glempa, kardynałów, arcybiskupów i biskupów, wielkiej rzeszy kapłanów, sióstr zakonnych i kilkudziesięciu tysięcy wiernych. Ciało złożone zostało w grobowcu wymurowanym w przedsiönku katedry gorzowskiej.

6. Biskup JÓZEF MICHALIK - Biskup Diecezjalny.

Urodził się 20 kwietnia 1941 r. w Zambrowie (diec. łomżyńska). Po ukończeniu Seminarium Duchownego w Łomży, otrzymał święcenia kapłańskie 23 maja 1964 r. z rąk bpa Czesława Falkowskiego. Studiował teologię dogmatyczną na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, następnie na Angelicum w Rzymie. Po powrocie z Rzymu w 1972 r. pracował w Kurii Biskupiej i wykladał w seminarium teologię dogmatyczną i homiletykę oraz redagował miesięcznik diecezjalny. W marcu 1978 r. powrócił do Rzymu na stanowisko rektora Kolegium Polskiego. Pracował jako członek Papieskiej Rady ds. Świeckich w sekcji młodzieżowej. 4 października Ojciec św. Jan Paweł II mianował go biskupem diecezjalnym Diecezji Gorzowskiej. Sakrę otrzymał z rąk Ojca św. w Bazylice Św. Piotra w Rzymie 16 października 1986 r. Urząd objął 20 października 1986 r. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 30 listopada tr.

Ojciec św. Jan Paweł II mianował bpa J. Michalika członkiem grupy roboczej przy Sekretariacie Synodu Biskupów Europy, w którym to synodzie uczestniczył w 1991 r. Od 1990 r. jest konsultorem Papieskiej Rady ds. Świeckich, a od roku 1991 - członkiem Papieskiej Rady ds. Dialogu z Nie wierzącymi.

Od 1986 r. pełni w Episkopacie funkcję przewodniczącego Komisji ds. Duszpasterstwa Akademickiego, wiceprzewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego, wiceprzewodniczącego Komisji Episkopatu ds. Świeckich.

Praca jego szła w dwóch kierunkach: formacyjno-duszpasterskim i administracyjno-budowlanym. W dziedzinie gospodarczo-administracyjnej: odnowił kurię w Gorzowie, rezydencję i Seminarium Duchowne, przygotował i urządził kurię biskupią i dom biskupi w Zielonej Górze, pomógł znacznie w adaptacji domu stojącego w ogrodzie seminaryjnym i domu plebanijnego w Zielonej Górze na domy rekolekcyjne, zapoczątkował budowę Domu Księży Emerytów itp.

Na mocy bulli *Totus Tuus Poloniae Populus* z 25 marca 1992 r. dokonana została reorganizacja diecezji gorzowskiej. Otrzymała ona nazwę: zielonogórsko-gorzowska z siedzibą w Zielonej Górze. Bp J. Michalik przeniósł się pod koniec grudnia 1992 r. do Zielonej Góry, natomiast Kuria Biskupia zaczęła pracować w Zielonej Górze od 15 lutego 1993 r.

W dziedzinie duszpasterskiej do bardzo znaczących dla życia duchowego diecezji prac trzeba zaliczyć przygotowanie i realizację koronacji Cudownego Obrazu Matki Bożej Rokitniańskiej, nawiedzenie Obrazu

Matki Bożej Częstochowskiej, rozbudowanie grup i zespołów, szczególnie Grupy Przyjaciół Paradyża i in. Ks. Biskup odznaczał się szczególnym z troskaniem o Seminarium Duchowne, o powołania kapłańskie i zakonne o formację intelektualną, pastoralną i duchową profesorów i alumnów. Korzystając z bogatego doświadczenia, jakie nabył w pracach w Papieskiej Radzie ds. Świeckich w sekcji młodzieżowej, poświęcał wiele uwagi duszpasterstwu młodzieży.

Opracował i wydał do wiernych świeckich i kapłanów wiele listów pasterskich, których niektóre fragmenty zostały opublikowane w książce *Przypatrzcie się bracia powołaniu waszemu*.⁵⁸

Bp J. Michalik zainicjował również Diecezjalne Dni Młodych w Niedzielę Palmową (od 1987 r.), oficjalne wydawanie diecezjalnego pisma „Aspekty” oraz powołał Instytut Formacji Świeckich w Gorzowie Wlkp.

17 kwietnia 1993 r. Ojciec św. Jan Paweł II zamianował bpa J. Michalika arcybiskupem archidiecezji przemyskiej.

7. Biskup ADAM DYCZKOWSKI - Biskup Diecezjalny.

Bp Adam Dyczkowski urodził się 17 września 1932 r. w Kętach (diec. krakowska). Po ukończeniu seminarium we Wrocławiu, otrzymał święcenia kapłańskie z rak bpa B. Kominka 23 czerwca 1957 r. Studiował filozofię przyrody na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Był profesorem filozofii w Seminarium Wrocławskim i duszpasterzem akademickim.

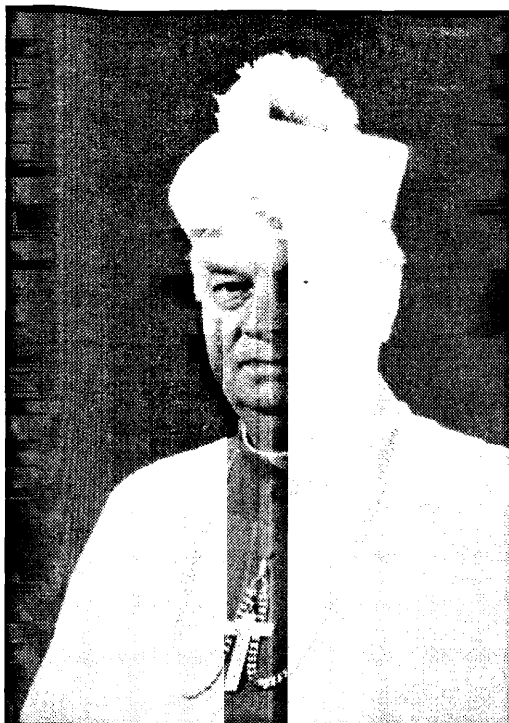
21 września 1978 r. otrzymał nominację na biskupa pomocniczego, a konsekrowany został 26 listopada tr. Mianowany biskupem pomocniczym w Legnicy 25 marca 1992 r.

17 lipca 1993 r. Ojciec św. Jan Paweł II mianował go biskupem diecezjalnym Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej. 19 lipca tr. bp A. Dyczkowski przejął kierowanie diecezją. Ingres do katedry gorzowskiej odbył się 5 września 1993 r., a ingres do konkatedry w Zielonej Górze 12 września tegoż roku.

W okresie dwóch lat kierowania diecezją gorzowską odbyły się znaczące dla jej życia wydarzenia zainicjowane przez bpa A. Dyczkowskiego. Na szczególną uwagę zasługują: zorganizowanie I Diecezjalnego Kongresu Rodziny w dniach 12 - 14 maja 1994 r. pod hasłem: *Rodzina*

---

⁵⁸ Bp J. M i c h a l i k. *Przypatrzcie się bracia powołaniu waszemu*, Gorzów 1991, s. 236.

Bogiem silna, kraj silny rodziną. Kongres odbywał się równocześnie w trzech ośrodkach: Gorzowie, Głogowie i Zielonej Górze. Rok Rodziny był okazją do rozbudowania na teren całej diecezji Stowarzyszenia Rodzin Katolickich. Ks. Biskup zainicjował również Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (22 VII 1994 r.), Akcję Katolicką (27 XI 1994 r.) i wiele innych działań dla rozbudzenia świadomości kościelnej świeckich i ich odpowiedzialności za chrześcijański wymiar dzia-

łalności kulturalnej, społecznej i politycznej.

Bp A. Dyczkowski opiera posługę pasterską na 48-letniej pracy swoich poprzedników. Dlatego zabiegał o nadanie szczególnie uroczystego charakteru uroczystościom 50-lecia Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. Uroczystości te odbyły się w Gorzowie Wlkp. 20 sierpnia 1995 r. z udziałem ks. Prymasa J. Glempa, kard. H. Gulbinowicza i biskupów metropolii szczecińskiego-kamieńskiej oraz sąsiednich diecezji i wielotyśięczonej rzeszy wiernych.

Wikariusze kapitulni i administratorzy apostołscy.

1. Ks. Inf. dr JÓZEF MICHAŁSKI

Ks. Infułat urodził się 28 lutego 1911 r. w Kompiełku, w woj. poznańskim. 3 czerwca 1939 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk kard. A. Hłonda. Po tułaczce wojennej w Generalnej Guberni powrócił do Gniezna i otrzymał pracę jako proboszcz parafii. Równocześnie studiował na wy-

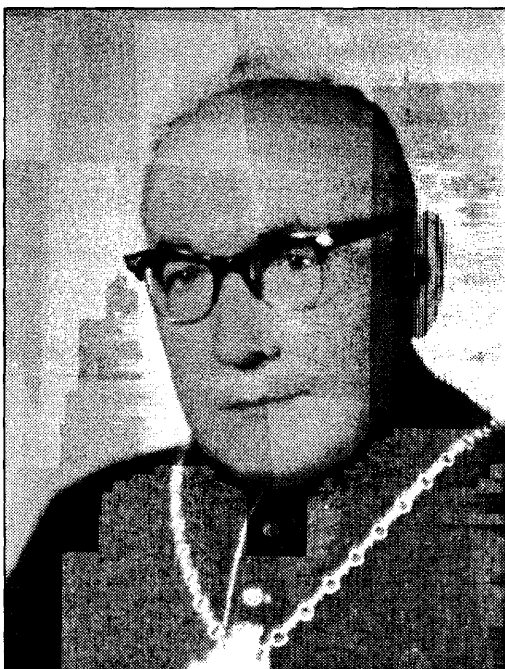
dziale prawa kanonicznego na KUL-u.

Pismem z 1 października 1948 r. kard. Hlond skierował ks. mgra J. Michalskiego do pracy na terenie Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. Pełnił tam funkcję kanclerza Kurii Biskupiej. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego 1 kwietnia 1949 r. był przygotowany do poświęcenia się pracy na odpowiedzialnym stanowisku. Ks.

Administrator E. Nowicki mianował go oficjałem utworzonego dzień wcześniej - 29 października 1950 r. - Sądu Biskupiego. Miesiąc wcześniej został zwolniony z funkcji kanclerza Kurii Biskupiej. Z dniem 7 lipca 1951 r. został inkardynowany do Administracji Apostolskiej.

Po śmierci bpa Teodora Benscha pełnił posługę Wikariusza Kapitulnego od 7 stycznia do 6 września 1958 r. Po objęciu Ordynariatu przez bpa W. Plutę pełnił do 1 marca 1994 r. funk-

cję oficjała Sądu Biskupiego w Gorzowie Wlkp. Na własną prośbę został z niej zwolniony przez bpa A. Dyczkowskiego. Nadal jest kapelanem Siostr Maryi Niepokalanej w Gorzowie.

2. Biskup dr **PAWEŁ SOCHA**

Bp Paweł Socha urodził się 10 stycznia 1935 r. w Wojsławicach, pod Radomiem, w diec. sandomierskiej (obecnie radomskie). Święcenia kapłańskie otrzymał 22 maja 1958 r. w kościele Księży Misjonarzy w Krakowie na Stradomiu z rąk abpa Eugeniusza Baziaka. Studiował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologicznym - teologię fun-

damentalną. Od 1962 r. pracował w Seminarium Duchownym w Gościkowie - Paradyżu jako wykładowca teologii fundamentalnej, teologii dogmatycznej, religioznawstwa i ekumenizmu.

16 listopada 1973 r. Ojciec św. Paweł VI mianował go biskupem pomocniczym bpa W. Pluty. Święcenia biskupie otrzymał 26 grudnia tr. w katedrze gorzowskiej z rąk kard. Karola Wojtyły.

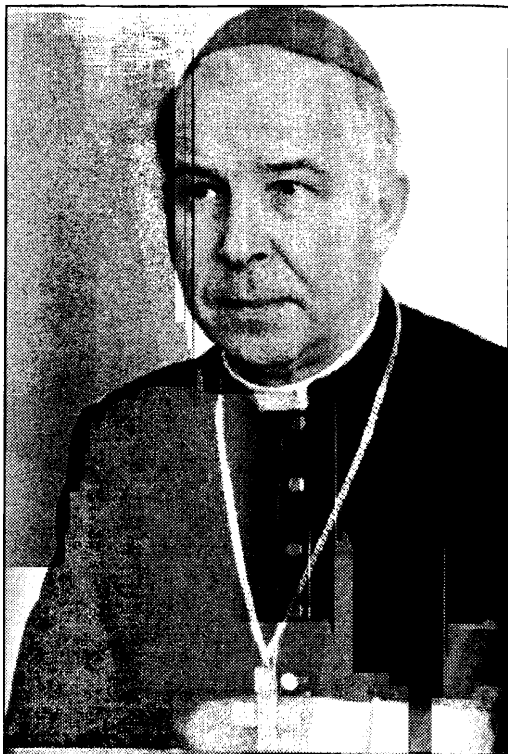
Od 1982 r. pełnił funkcję dyrektora krajowego Unii Apostolskiej Kleru i co trzy lata bierze udział w międzynarodowych sesjach dyrektorów krajowych. Od 1985 r. należy do międzynarodowego zarządu Unii Apostolskiej Kleru i uczestniczy w posiedzeniach tej rady.

W 1990 r., jako delegat Konferencji Episkopatu Polski, brał udział w VIII Synodzie Biskupów w Rzymie, który obradował na temat formacji kapłańskiej.

Pracował kolejno w różnych komisjach Episkopatu Polski jako członek: Komisji Episkopatu *Justitia et Pax* (1975 - 1978), Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego (1980 - 1989), Komisji Episkopatu ds. Ateizmu (1980 - 1989).

Obecnie pracuje jako przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa (od 1980), członek Komisji Episkopatu ds. Seminarium Duchownych (1975 - 1980 i od 1989), Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Ogólnego (1978).

Jako dyrektor krajowy Unii Apostolskiej Kleru redaguje od 1983 r. czasopismo „*Notitiae Unionis Apostolicae*” (ukazało się do czerwca 1995

r. 30 numerów). Jako przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Duchowieństwa redaguje pismo tej Komisji pt. „Dobry Pasterz” (ukazało się dotychczas 16 zeszytów).

Od 1994 r. prowadził wykłady z teologii duchowości w Seminarium Duchownym w Legnicy.

Od 15 stycznia 1973 r. pełni funkcję wikariusza generalnego kolejnych biskupów diecezjalnych: bpa W. Pluty, bpa J. Michalika, bpa A. Dyczkowskiego.

W latach 1975 - 1978 pełnił funkcję rektora Seminarium Duchownego w Gościkowie - Paradyżu.

Dwukrotnie pełnił funkcję administratora apostołskiego: po śmierci bpa W. Pluty (od 23 stycznia do 20 października 1986 r.) i po przeniesieniu bpa J. Michalika na stolicę arybiskupią do Przemyśla (od 23 kwietnia 1993 r. do 19 lipca 1993 r.).

W dalszym ciągu prowadzi wykłady w Seminarium Duchownym w Gościkowie - Paradyżu z teologii duchowości w filii Papieskiego Wydziału Teologicznego w Gorzowie Wlkp.

*

Trudno w jednym artykule omówić bogactwo ewangelizacyjnego posłannictwa rządców administracji, ordynariatu i diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Jednak jubileusz 50 - lecia powstania Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wlkp. skłania do tego, aby przynajmniej w szkicowej formie ukazać współczesnym, a także i potomnym - wielki wkład rządców Kościoła lokalnego zielonogórsko-gorzowskiego w dzieło ewangelizacji, budzenia ducha zmysłu Kościoła przez więź religijną ze Stolicą Apostolską i miłości do Ojczyzny, poprzez wierność dla dziedzictwa historycznego narodu polskiego. Wyśpiewane 20 sierpnia 1995 r. na placu przed katedrą gorzowską *Ciebie Boga wystawiamy* najlepiej oddaje hołd wdzięczności Bogu za wielkie rzeczy, które nam uczynił przez gorliwą i pełną oddania posługę pasterską zwiastunów Dobrej Nowiny.